

Ἡμερολ. Ἐκόκου 1898 -

ΚΑΛΛΙΤΣΑ*)

(Κρητική ἱστορία).

ΠΟ τῆ Ρεθυμνο ξεκίνησε, στὴν κάψα μέσα τοῦ τοῦ Αὐγουστοῦ τοῦ 1829, ἀγγλος περιηγητῆς μ' ἄλογο καλὸ καὶ μ' ὄδηγὸ Σφακιανό, ποῦ κι' ἄλλοτες τὴν εἶχε γυρισμένη τὴν Κρήτη μαζί του, καὶ τραβοῦσε ἴσια κατὰ τὸ Διδάκι, στὰ νότια τῆς Κρήτης. Πέρασε ἀπὸ τ' Ἀρκαδί, ποῦ τριάντα ὀχτὼ χρόνι' ἀργότερα γραπτὸ του εἶτανε ναστράφη καὶ νὰ βρογῆση στὸν κόσμο σὰ δεύτερο Μισολόγγι, πῆρε πλάγι τὴν οὐρανόγγιχτη τὴν Ἰθνη, διάβηκε τοῦ Ἀσώματου τὴν κοιλάδα, κι' ὥσπου νὰ εἶτασι στὴν Κρύα Βρύση, εἶταν τὰ σημειωματάρια του γεμισμένα νότες, νότες ἀρχαιολογικῆς, τοπογραφικῆς, ἱστορικῆς νότες, καθετῆς ποῦ ὁ ἴδιος ἐβλεπε κ' οἱ καλογέροι ἢ οἱ χωρικοὶ τοῦ ζηγοῦνταν.

Σκοπὸς του αὐτὸ τὸ ταξίδι νὰ μαζέψῃ ὕλικὸ καὶ νὰ γράψῃ βιβλίον δὲν εἶταν, αὐτὸ τὸ εἶχε καμωμένο σὲ ταξίδια προτερηνά. Σκοπὸς του εἶτανε νὰ πάῃ στ' Ἀποδοῦλο, χωριουδάκι τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀμαριῶ, καὶ νὰ κάμῃ ἐρευνες σπουδαῖες σὰν τίς ἀρχαιολογικῆς του μελέτες γιὰ κάποια φαμελικά ποῦ σὲ κείνα τὰ μέρη ἔπρεπε ἀκόμα νὰ σώζεται. Ἐπρεπε νὰ βρῆ τῆς Κυρίας Μπάρτλεη τὴ μάνα καὶ τὸν πατέρα, ἢ τὸνλάχιστο κάποιο τῆς συγγενῆ. Ζήτημα ποῦ μπορούσε τὸν

*) Σχεδὸν ὅλα τὰ περιστατικά αὐτῆς τῆς ἱστορίας εἶνε παρμένα ἀπὸ τὰ Ταξίδια τοῦ Dr Pashley, Vol. I, 301/303, καὶ Vol II, 160/174. Γιὰ ν' ἀποδειχθῇ ἴσως ἄλλη μιά πῶς σὴ ἀλήθεια εἶνε κάποιος πῶς παρὰ-ξενὴ ἀπὸ τὴ μυθιστορία.

καθένα μας νὰ σατίσῃ, νὰ γυρεύῃς λέει, μάνα καὶ πατέρα μιὰς Κυρίας Μπάρτλεη στ' Ἀποδοῦλο τῆς Κρήτης! Μὰ στὸν ἀκούραστο τὸν περιηγητῆ μας, τὸ Μιλὸρδο, καθὼς τὸν ἔλεξαν, ποῦ ἱκανὸς εἶταν ἀπὸ μερικὰ χρονοσαγωμένα ψηφιδὰ σὲ μάρμαρο τσακισμένο ἀπάνω ἱστορίες ἀλάκρες νὰ σακάρωσῃ, ποῦ κι ἀπὸ τὰ λόγια τῶν Ἀμαριωτῶν ἀρχαί-τητες μάζεσε, σὲ κείνονα μῆτε τοὺς γονιοὺς τῆς Κυρίας Μπάρτλεη νὰ ξετροπώσῃ δύσκολο πρᾶμα δὲ φανότανε. Τόσο μάλιστα εὐκολο, ποῦ ἂν εἶρεῖς, ποῦ τίποτις ἀκόμα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἱστορία δὲ μαντεύουμε, ἂν τύχαινε νὰ ξέρουμε ὅσα ἐκεῖ-νος ἐγνώριζε καὶ ταξιδεύαμε μαζί του, καὶ τότε βλέπαμε νὰ κατεβαῖν ἀπὸ τῆλογο, λίγη ἀπόστασι ἀπὸ τ' Ἀποδοῦλο, καὶ νὰ γυρεύῃ, ἄλλου Κολλώπεια τείχη, κι' ἄλλου πύργους Βενετικῶς, γλήγορα θὰ χάναμε τὴν ὑπομονή μας μὲ τὸ Μιλὸρδο.

Ὁ Σφακιανὸς του ὅμως ὁ ὄδηγός, πεντάξυπνος βουνη-σιος ποῦ εἶδε σπαθὶ καὶ φωτιά στὸν καιρὸ του, ποῦ πέτρα δὲ σῆκωνε Κρητικὴ νὰ μὴν τονε βρῆς ἀποκάτω, τὸν ἤξερε καλλίτερον ἀπὸ τὰ μᾶς τὸ Μιλὸρδο. Καὶ τὸν ἄρινε καὶ σκά-λιζε, καὶ γύρευε, κ' ἔγραφε. Ὡσπου χαρτάκι ἄγραφο δὲν τοῦ ἔμεινε ὅταν τέλος πάντων μιὰ βραδινὴ, ὅ,τι βασιλεύε ὁ ἥλιος, μπαίνανε στ' Ἀποδοῦλο ἀποσταμένοι κ' οἱ τρεῖς τους, Μιλὸρδος, ἄλογο, Σφακιανός.

Πρῶτο πρᾶμα ποῦ ἔκαμε ὁ Μιλὸρδος ὅταν εἶδε κάποιον Ἀποδουλίτη στὴν ἀκρὴ τοῦ χωριοῦ, εἶτανε νὰ ρωτήξῃ, σὲ γλώσσα καθάρια ρωμαϊκῆ, καὶ μάλιστα μὲ ἴδιωμα Κρητικὸ, καταποῦ βρισκεται τὸ σπίτι τοῦ Προεστοῦ. Οἱ Προεστοὶ τῶν χωριῶν εἶταν τοὺς καιροὺς ἐκεῖνους, καθὼς καὶ τώρα ἀκόμα, τῶν ταξιδιωτῶν οἱ καλλίτεροι φίλοι.

— Πολλὰ τὰ ἔτη στ' ὄνομά σας, εἶταν ἡ ἀπάντησι τοῦ εὐγενικοῦ χωριανοῦ, κι' ἀμέσως θυμήθηκε ὁ Μιλὸρδος τὸ στίχο τοῦ Εὐρυπίδῃ:

ἽΩ φῶς, προσειπεῖν γὰρ σὸν ὄνομα* ἔξεστί μοι.

— Εἶστε Ἐλληγες ἐδῶ πέρα, γύρισε κ' εἶπε τοῦ Σφα-κιανοῦ, κι' ἄς λὲν ὅ,τι θέν.

— Μὰ νὰ βροῦμε καὶ τὸ σπίτι τοῦ Προεστοῦ, ἀποκρίνεται ὁ κουρασμένος ὁ Σφακιανός.

— Τοῦ Προεστοῦ, τοῦ Καπετὰν Ἀλεξαντράκη; πετιέται καὶ λέει ὁ χωρικός, ἐγὼ νὰ σὰς πάω.

Δὲν πέρασαν ἀπὸ πολλὰ σπίτια γιὰ νὰ φτάσουνε στὸ σπίτι τοῦ Προεστοῦ.

Χτυπάει τὴν πόρτα ὁ χωρικός δυνατὰ καὶ μὲ βία.

— Ποῖος εἶνε; φωνάζει γυναικίῃσι φωνὴ ἀπὸ μέσα.

— Ἄνοιξε, κερά Ἀρετούσα, κ' εἶνε ἕνας Μιλῶρδος.

— Ἐλα Χριστέ καὶ Παναγιά μου! Καὶ τί νὰ τὸν κάμω, ποῦ εἶμαι ὀλομόναχη!

— Ἄνοιξε σύ, καὶ γὼ σοῦ βρισκω καὶ τὸν Ἀρέντη, ἀποκρίνεται ὁ Ἀποδουλίτης ἀπ' ἔξω.

— Καλὴσπέρα τῆς ἀρεντιάς σας, λέει ὁ Ἀποδουλίτης τῆς κερά Ἀρετούσας ὅταν ἀνοιξε. Τρέχω τώρα νὰ φέρω καὶ τὸν Ἀρέντη.

Μπήκε ὁ Μιλῶρδος, πήρε ὁ Σφακιανός τῆλογο νὰ τὸ φροντίσει σὲ πλαγιὸν χωραφάκι, ἔτρεξε κι ὁ χωρικός νὰ φέρῃ τὸν Προεστὸ ἀπὸ τὴν ἀγορὰ.

Ἡ Κερά Ἀρετούσα φερότανε συμμαζεμένα καὶ ὀλιγομίλητα στὴν ξανκίη παρουσία τοῦ μεγαλονόματου ξένου. Ἄναψε τὴ λάμπα, ἔφερε τὸ γλυκὶ, ἔπειτα στάθηκε ἀντίκρου τοῦ μὲ χέρια δεμένα, πλάγι στὴν πόρτα τῆς κάμαρας, σὰ νὰ πῆε ἔτοιμη νὰ τὸν ὑπερέτση. Ὁ Μιλῶρδος, συνηθισμένος ἀπὸ τέτοια συστήματα, τὴν παρακάλεσε νὰ μὴν κοπιάζῃ καὶ τὸν παρατέκνεται, μόνο ἄς τὸν ἀφήσῃ μόναχο, ὅσπου νᾶρθῃ ὁ Νοικοκύρης. Τὸν ἄκουσε ἡ Κερά Ἀρετούσα, καὶ βγήκε.

Δὲν ἔμεινε πολὺ ὥρα μόνος τοῦ ὁ Μιλῶρδος. Καὶ πρὶ νὰ ξεδιαλύῃ καλὰ στὸ νοῦ του ἂν τὸνομα τοῦ χωριοῦ εἶνε κι αὐτὸ ἀπορεινὰρι παλιοῦ ὀνόματος, ἢ ἀπλὸ γέννημα τῆς σκλαβιάς, ἦρθε ὁ προεστὸς ὁ Ἀλεξαντράκης, καὶ μαζί του κι ὁ Σφακιανός, ποῦ πρόσμυνε στὴν αὐλή, μὰ τὸν προσκάλεσε μὲσα τώρα ὁ Νοικοκύρης.

Ἄφου ἀντάλλαξαν τὰ συνηθισμένα ρωτήματα κι ἀπαντήματα, ἔπειτα καθήσανε καὶ δείπνησαν, ἀρχισε ἡ ὀμιλία τους νὰ γίνεταί πιδ ζωηρή, μὰ ἀντάμα καὶ σπουδαία, καὶ μ' αὐτὴ

τὴν ὀμιλία ἀρχίζουμε τὴν ἱστορία μας, ποῦ ὅσο εἶνε παράξενη, ἄλλο τόσο κι ἀληθινή.

* *

— Ὅχτῶ χρόνια, γυρίζει καὶ λέει ὁ κύρ Ἀλεξαντράκης τοῦ Μιλῶρδου, καὶ τὸ εἶπε μὲ ὄψη τόσο συλλογισμένη καὶ μελαγχολική, ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ, στὸ φῶς τῆς ἀδυνατώμενης λάμπας, παρατήρησε ὁ Ἄγγλος ὁ ταξιδιώτης τὴν περιλυπη ματιά, τὰ βασιανισμένα καὶ ποιοδαρμένα χαρακτηριστικά τοῦ ἀγαθὸκαρδου Προεστοῦ, ποῦ ἔδειχνε ὅλα τὰ σημάδια τῶν γερατειῶν ἔξω τὰ χρόνια, ἐπειδὴ ἀπὸ πενηντάρης παραπάνω δὲν πρέπει νὰ εἴτανε. Ὅχτῶ χρόνια, κ' ἄλλοτε μᾶς φαίνονται σὰν ὄχτῶ μῆνες, ἄλλοτε σὰν αἰῶνες. Μῆνες, ὅταν συλλογιόμαστε τὰ παιδάκια μας, σὰν τὰ εἴχαμε γύρω μας μὲσα στὸ ἔρμω αὐτὸ σπιτικό. Αἰῶνες, ὅταν ἀνιστοροῦμε τίς μέρες καὶ τίς νύχτες ποῦ πέρασαμε ὀλομόναχοι, κλαίγοντας, ἐλπίζοντας, παρακαλῶντας, καὶ πάλι πέφτοντας στὴν ἀπελπισία.

— Δηλαδή ἀπὸ τὰ 21; κάνει ὁ Μιλῶρδος, πασχίζοντας νὰ καθήσῃ κ' αὐτὸς διπλοπῶδι, καθὼς οἱ ἄλλοι.

— Ἀπὸ τὸ 21, ἀπὸ τὸ χρόνον ποῦ ἀναψε ἡ ἑορτάχρονη ἡ φωτιά, ποῦ μᾶς λευτέρωσε μιά λωρίδα καὶ μᾶς τὴν βάρτισαν Ἐλλάδα, σὰ νὰ εἴτανε, βλέπετε, Τουρκία ἢ Κρήτη, ἢ Σάμο, ἢ Ρέδο καὶ τόσα ἄλλα νησιά καὶ στεριές.

Εἴμαστε ἀπὸ τοὺς πρώτους ποῦ σηκωθήκαμε ἐδῶ στὴν Κρήτη. Ἰούλιος τοῦ 21. Οἱ Σφακιανοὶ μᾶς τὸν πρωτανοίξανε τὸ γορὸ.

Ἄναψαν ἐδῶ τὰ μάτια τοῦ Σφακιανοῦ ὀδηγοῦ, καὶ πήρε ἡ πολέμηκη του ἡ ὄψη ἀέρα περήφανο.

— Ἰούλιος τοῦ 21, ἐξακολούθησε ὁ Προεστὸς. Σηκώθηκαν οἱ Σφακιανοὶ, καὶ ποῦ νὰ τοὺς βάλουν κάτω μονάχοι τοὺς οἱ Χανιώτες! Τρέξανε μερμηγκιές ἀπὸ τὰνατολικά τοῦ νησιοῦ, παντῆς λογῆς ἀρματοῦμένοι Μουσουλμάνοι, νὰ βοηθήσουνε τοὺς Χανιώτες καὶ τοὺς γειτόνους τους. Καὶ πληθὸς ἄλογα καὶ μουλάρια, νὰ φέρουνε πίσω μαζί τοὺς τὰ λάβρα ἀπὸ τὰ Σρακιά.

του,
της-
γότε
κόσμ
τὴν
να φ
γεμι
ρικες
ἢ οἱ
Σ
βιβλί
ρινά.
τῆς
σάν
σε κε
βρῆ
λάχι

*)
τὰ Τα
Γὰ ν
ξενι

Χαμογέλασε άγρια έδώ ὁ Σρακιανός, κ' ἔσφιξ' ἕνα κρασί.

— Πέρασαν κι' από δω τὰ βρωμόσκυλα! μά μάς ἄφησαν ἡσυχους τότες. Καιρό δέν εἶχανε γιά σφαγές και γιά βήμαξες. Στό γύρισμά τους όμως, στήν έξαφνη ἐκείνη τήν μπόρα, —

— Μέ τὸ συμπάθειο, ἀρέντη μου Προεστέ, διακόβει τήν ὀμιλία ὁ Σρακιανός και λέει, κρίμα θά εἶνε νά μὴν τὰ ποῦμε τῆς εὐγενείας του όλα καταπῶς ἔγειναν. Θά πῆς του τὰ δηγγήθηκα ἐγὼ στὰ ταξίδια μας ἄλλες μέρες! μά ταιριάζει, θαρρῶ, πρὶ νάρθης στήν ἐπιστροφή τῶν ἀπίστων, και στήν καταστροφή τῶν πιστῶν, νά του ποῦμε πῶς ἔγεινε ἐκείνη ἡ δουλειά τῶν Σρακιῶν.

— Μά και ποῶς εἶταν ἐκεῖ, νά μάς τὰ πῆ;

— Ἐγὼ εἶμωνα! πετιέται και λέει ὁ Σρακιανός.

— Ἄμε στό καλό, Χριστιανέ, και μέ τρώμαξες, γυρίζει και του κάνει μισογελῶντας ἡ Κερά Ἀρετούσα, πού ὡς τώρα σήκωνε τὸ τραπέζι και συγύριζε, μά στὰ τελευταία λόγια τῆς ὀμιλίας εἶτανε καθισμένη μέ τάρχογειρό της, κι' ἄκουγε μέ εἶδος ἀπάθεια, μά πού δέ φαινόντανε και καθαυτὸ ἀδιαφορία, ἄλλα μᾶλλον ἀπό στόχωση, κρίση, κ' ὑποταγή στό θέλημα του Θεοῦ. Μά ἔδλεπες και κάτι πῶτερο στό πρόσωπο τῆς φρόνιμης Ἀποδουλιτισσας. Ἐλαμπε στήν ὄψη της κάποια κρύμα ἐλπίδα, πού τὸ σύζυγό της δέν τονε φώτιζε! κάποια πίστη ἀκλόνητη, πού σ' ἀντίκρια καρδιά εύκολα δέν βιάωνει.

— Μά δέν εἶνε, κερά μου, νά μὴ φωνάξῃ ἄνθρωπος, ξαναλεῖ ὁ Σρακιανός. Ἄκουε ἐκεῖ, λέει, ποῶς εἶτανε νά τὰ δῆ! Θυμάστε, δόξα νάχῃ ὁ Θεός, Μιλῶρδε μου, τότες πού σᾶς περνούσα ἀπό τὸν Ἄσκυφ, σάν ἀφήσαμε τὸ Πρόσνερο και τραβήξαμε κατά τὸ Κράσι, κι' ἀπό κεῖ ἀνεδήκαμε στὰ στενά τῶν Σρακιῶν, πρίνουσ γεμάτα, και κινούσαμε κατά τὸν Ἄσκυφ. Ἐκεῖ, ἐκεῖ μέ τὰ γυμνά τὰ βουνά θεόρατα κι' ἀπό τίς δυὸ τίς μεριές.

— Και δέν τὰ θυμοῦμαι τὰ κόκκαλα τὰσπρισμένα στή φάραγγα μέσα;

— Γεῖα σας! Ἐκεῖ λοιπόν πρέπει νά πάμε νάρχισουμε

τήν ιστορία μας πρὶ νά τήν φέρουμε δω. Γιά νά νοιώσετε τὸν πόνο του κύρ Προεστοῦ, πρέπει πρώτα μέ τήν ἀδεία σας, νά διηγηθοῦμε τὸ δικὸ μας τὸ μέρος.

Ἄν συμφωνῇ ὁ κύρ Ἀλεξαντράκης, λέει ὁ Μιλῶρδος, καλλίτερα, θαρρῶ, ἔτσι. Γιατί εἶνε και κάμποσα χρόνια πού τάκουσα.

— Νά ἡ ὦρα! Και γιατί ὄχι; ἀποκρίνεται ὁ Ἀλεξαντράκης. Πρῶτος ἐγὼ πού θέλω νά τὰ μάθω καταπῶς ἔγεινε ὁ πόλεμος τῶν Σρακιῶν.

— Κρίμας πού δέν εἶνε χειμῶνας, νά σᾶς ψήσουμε και κάστανα, λέει χαμογελῶντας ἡ Κερά Ἀρετούσα, ἐκεῖ πού ἔρραβε. Νά σᾶς φέρω ὁμως μερικοὺς πεπονόσπορους πού τοὺς ἔχω στεγνωμένους στόν ἥλιο, νά διασκεδάσετε λέγοντας.

— Ἐγὼ λέγω νά μάς φέρῃς κι' ἄλλο κρασί, Ἀρετούσα, τῆς κάνει ὁ Προεστός, γιατί του φίλου μας τὸ λαζαγγι ἔχει νά δουλέψῃ.

— Ἄ μπᾶ! μέ λίγα λόγια θά τήν ἀποσώσουμε κιόλας τήν ιστορία τῆ Σρακιανή. Μά εἶνε, θά πῆς, κι' ἡ ἄλλη κατόπι, ἡ καθαυτὸ ιστορία, λέει μέ κάποια πονηρία ὁ Σρακιανός.

— Γλήγορα, γλήγορα τὸ κρασί, κερά μου, φωνάζει ἀνοπίμονα ὁ Μιλῶρδος, εἰδεμὴ δέν ἀρχίζουν οἱ φίλοι. Κ' οἱ νύχτες πολὺ μεγάλες τώρα δέν εἶνε.

— Λοιπὸν καλῆστέρα σας, κι' ἄρχῃ του παραμυθιοῦ, λέει ὁ Σρακιανός, ἀρῶ κατέβασε μιὰ, και καλοκάθισαν πάλι.

Ἔταν ἀπορασπισμένοι ὁ Ηασᾶς, καθώς ξέρετε, νά μάς βάλῃ κάτω, και τὸν Αὐγουστο του 21, ξεκίνησε μ' ἀμέτρητους Μουσουλμάνους κατά τὸν Ἄσκυφ. Ποῦ νά τὸ σταματήσῃς τέτοιο κακό! Ἀναγκάστηκαν οἱ δικοὶ μας νά πιάσουνε τὰ δυτικὰ τὰ βουνά.

Καλοστρωθήκανε μιὰ μέρα οἱ φίλοι μέσα στόν κάμπο του Ἄσκυφ, και μάς προσμένανε νά κατεβῶμε νά προσκονήσομε. Ἐμεῖς ὁμως εἶπαμε, παρά προσκύνημα, κάλλιο τήν τέχνη μας τήν παλιά: Ὅλη τῆ νύχτα τήν περάσαμε τρέγοντας και ζητώντας βοήθεια ἀπὸ τὰ χωριά. Ὡς και στό Μαλαζᾶ στείλαμε και φωνάξαμε τοὺς μερικοὺς Ἀσκιεῖτες, του φύλαγαν ἐκεῖνο τὸ κάστρο, νάρθουν κι' αὐτοὶ. Κ' ἔτσι,

κ' ἔτσι... ἔσοκό μ' ἡμιβρολιό του 1898.

του,
της.
γότε
κόσμ
τήν
νά φ
γεμι
ρικῆς
ἡ οἱ
Σ
βιόλι
ρινά,
τῆς
σάν τ
σὲ κε
βροῆ
λάχι

*)
τὰ Τα
Γιὰ ν
ἐξην

σάν ξημέρωσε, και μαζευτήκαμε όλοι στό ξερόκαμπο, πρέπει νά εϊμαστε καμια πεντακοσαριά.

Και μιά γαλήνη εκείνη τήν πρωινή, πού φύλλο δέν άνεμιζουσαν. Ό τι βγήκε ό ήλιος, ξεκινήσαμε κατά τόν κάμπο γεμάτος ό κάμπος σκηνές και στρατό και τούς έδλεπες δέν τούς έδλεπες, πίσω από τόν καπνό πού σιγά σιγά άνεβαινε από τά καμένα χωριά τριγύρω. Ένας μας αρχηγός τότες, ό Ρούσσος, διαλέγει και παίρνει μαζί του μιά συντροφιά, και μπαίνει στό σπίτι του, πού εϊτανε άπάνω άπάνω κατά τό άνεβασμα του βουνού, ως ένα βέλι μακριά από τόν κάμπο. Μπαίνει, και βρίσκει μιά σφίδα γεμάτη κρασί, πού δέν τό παρατήρησαν ως φαίνεται οι Τούρκοι. Όλοι μας ήπιαμε από τό κρασί εκείνο. Αξέχαστη πρωινή. Ξαναμαζευόμαστε, και καταβαίνουμε πιδ κοντά στόν κάμπο. Και πίσω από κάτι χαμηλούς τβήγους, αρχίζουμε τή φωτιά. Μιάν άλλη μας συντροφιά πάλι, πού πιάσανε τις Πέτρες και τό Σταυροράχι, λίγο παρακάτω, χτυπούνε από κείνη τήν πλευρά τόν ίδιον καιρό. Οι Τούρκοι, θαρρέψαντας στήν άρχή πώς καταβαίναμε από τό βουνό νά προσκυνήσουμε, όταν πρωτάκουσαν αυτές τις τουφεκίες, λύσσαξαν. Όλο τους τό σκυλλόβγι παρατάχτηκε αμέσως, κι από τήν άνατολή του ήλιου ως τ' άπομεσήμερο χτυπούσανε τά ταμπούρια μας. Εϊχαν και τρία κανόνια. Τα δικά μας τά τουφεκία τόσο κρότο δέν έκαμαν, μιά κάθε μας βόλι έδρισκε και τό νοικοκύρη του.

Σιγά σιγά οι πεντακόσιοι μας γίνονται χίλιοι, με τούς χωριανούς πού όλοένα μαζεβουνταν. Ένα μας μέρος τρέχει κατά τά βορεινά του κάμπου, κι άνάβε ρονική φωτια καταπάνω τους. Οι Όθωμανοί πού βρισκότανε εκεί, τρώζαν, κοντοστάθηκαν, κι άξαρνα λάσπη! Τους βλέπουν οι άλλοι κοντά μας, όρμο κι αυτοί. Τους παίρνουμε τότες τό κατόπι, και τούς κομματιάζουμε τά πισνά τους, καθώς τραβούσανε κατά τό μονοπάτι πού φέρνει στ' Αποκάρωνα.

Εκεί πού καταβαίνανε κατά τό μέρος πού ό λόγγος αρχινάει και στενεύει, παίρνουμε μερικοί δικοί μας δίπλα τά βουνάρια, και τρέχοντας σά λαγωνικά τούς προκάνουν ό, τι

αρχίζανε νά φαίνονται παρακάτω στη φάραγγα. Ένας ένας τους πέρτανε σάν τις μύγες με τάλαθευτα βόλια μας. Κά

μανε μιά στιγμή νά δείξουνε στηθος' μά γλήγορα τό κατάλαβαν πώς εϊνε χαμένοι, κι όπου φύγη φύγη τότες όλοι τους. Αφίνουν άλογα, μουλάρια, καθετίς, και παίρνουνε τά βουνά.

Από τό μέρος εκείνο του λόγγου ως τό Κράπι εϊταν ό τόπος στρωμένος νεκρούς. Βδομάδες πέρασαν και δέν μπορούσες νά πλησιάσης εκείνα τά μέρη από τή βρώμα.

Ός τόν Άλμυρό τούς ακολουθήσαμε. Μέρες και μέρες γυρίζαμε τά βουνα και τούς ζολοθρεύαμε έσους βγήκαν από τό δρόμο τους νά γλυτώσουν. Ός χίλιοι τους πρέπει νά χάθηκαν τότες, άρρησε πιά τά κανόνια και τάλογα. Καλά και κάνεις τό σταυρό σου, κερά μου. Για τό τιμημένο τό σώμα και τό αίμα του Χριστού μας πολεμούσαμε τότες, κι' ό παππας μπροστά μπροστά με τήν ιερή τή σημαία. Σιδερο εϊταν ή καρδιά μας, σιδερο και τό σώμα μας. Κάθεμα δέν εδεχόμαστε από τις γυναίκες μας τις μέρες εκείνες. Όποιος Σρακιανός δίνει τήν καρδιά του σ' άγάτες, βόλι πικρό τόν προσμένει στόν πόλεμο. Μήτ' ένας μας δε σκοτώθηκε στόν πόλεμο εκείνο.»

Ό Μιλόρδος, άν και πολλές φορές τάκουσε αυτά, έβγαλε όμως τό σημειωματάρι του πάλι και τράβηξε μερικές γραμμές. Οι άλλοι καθουσαν σιωπηλοί και σκυλλοισμένοι.

— "Αχ, τά πλερώσαμε έλα με γυναίκες και με παιδιά, όταν γύριζαν πίσω λυσαγαμένοι και πηγαίνανε κατά τ' άνατολικά οι θεοκατάρατοι! Εϊπε με πόνο βαρύ ό 'Αλεξαντράκης. Κ' εϊνε ώρα μας τώρα νά μάθετε τό τί τράβηξε αυτό τό χωριό, πού κανένας μας μήτε τουφεκί δε σήκωνε, μήτε σημαία δε βάσταγε.

— "Η παλιά ή πολιτική τους, τά σκυλιά! Φωνάζει ό Σρακιανός. Δέν μπορούσανε νά δείρουν τό γάδαρο, και δέριζνε τό σαμάρι.

— "Όπου έβρισκαν άντρα, τότε σκότωναν, κι άς εϊταν και γέρος, όπου παιδι και γυναίκα, σκλαβιά κι άτιμιτά.

— Μιά τάχατες ό Σέρης Πασάς τά συχωρούσε μαθής αυτά; ρωτάει άνυπόμονα ό Μιλόρδος.

του,
της.
γότες
κόσμι
τήν
νά στ
γεμισ
ρικες
ή οι

Ση
βιβλίε
ρινά.
της έ
σάν τι
σε κει
βρη τ
λάχις

1) Σ
τά Ταξ
Γιά ν'
εϊνε ά

— 'Ο Πισσός; κι' ἂν δὲν τὰ συχωροῦσε, ποῖος τότε ρι-
τοῦσε τέτοιος ὄφρα! Αὐτοὶ εἴτανε ὄξω φρενῶν. Σὺν μπόρα
πέρασαν τρομερή. Ἀκούσαμε τᾶχιρο βοηθὴ τῆς καὶ τρέξαμε
κι ἀνεβήκαμε τὸν Ψηλορείτη σὰ γίδα. Μόνο μερικοὶ γέροι
ἀπομείνανε στὸ χωριό, καὶ τοὺς ἐσφάζαν οἱ ἀθεόφοβοι! Μὰ
ἄς τὰ ποῦμε καταπῶς ἔγειναν, τοῦλάχιστο τὰ δικά μας, νὰ
μῆτε γιατί δὲ φέγγει μπροστά μας τὸ πρόσωπο τῆς χαρι-
τωμένης μου τῆς Καλλιτίσας αὐτὴ τὴν ὥρα.

Ἀνασχηθῆκε ἐδῶ ἄξαφνα ὁ Μιλῶρδος μὲ κάποια περιέρ-
γεια στὴν ὄψη. Γρήγορα ὅμως ἠσύχασε πάλι, ἴσως γιὰ νὰ
καλοακούσῃ τὴν ἱστορία.

— Ἐρχαμε τότες θανατικὸ στὸ χωριό μας, λέει ὁ Προε-
στός. Τέσσερα παιδιὰ μᾶς εἶχε παρμένα ὁ Χάρος. Μᾶς ἔ-
μειναν τρία, ἡ Καλλιτίσα, ὁ Γιάννης, κι ὁ Κωστάκης, τὸ
βυζασταρίκι μας. Γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὰ δυὸ μεγαλύτερα ἀπὸ
τὸ θανατικὸ, τὰ βάζουμε σὲ παράμερο καλύβι ἐξῶ ἀπὸ τὸ
χωριό, μαζὶ μὲ μιὰ γυναῖκα ποὺ εἶχε καὶ δικὰ τῆς τρία παι-
διὰ. Ἐμεῖς μὲ τὸν μικρὸ τὸν Κωστάκη ἐμείναμε στὸ χωριό.
Τότες εἴταν ποὺ ἔξοπασε ἡ μπόρα ἢ φοβερή. Τίς ἀκούγαμε
ἀπὸ μακριὰ τίς φωνές τους, καὶ δίχως μῆτε πόρτες νὰ κλει-
δώσουμε φεύγαμε ὅλοι κατὰ τὸ βουνό. Ἐμεῖς ὅμως εἴχαμε
καὶ τᾶλλα δυὸ μικρὰ νὰ φροντίσουμε, κ' εἶπα τῆς Ἀρετού-
σας νὰ περιμεῖνῃ λιγάκι νὰ πάω νὰ μιλήσω τῆς γριάς στὸ
καλύβι, νὰ μὴ φοβηθῇ. Τρέχω λοιπὸν σὰν ἀστραπὴ στὸ κα-
λύβι, καὶ τοὺς λέω νὰ μὴ νοιάζονται, μόνο νὰ καθουναίκα
μέσα κρυμμένοι, κ' οἱ ἄπιστοι δὲ θάναθεν ὡς ἐκεῖ πέρα.
Κατόπι ξαναγυρίζω τρεχάτος στὸ σπίτι νὰ πάρω τὴν Ἀρε-
τοῦσα μὲ τὸ μικρὸ καὶ νὰ φύγω. Τὶ νὰ δῶ ὅμως, πρὶν ἀκόμα
νὰ πλησιάσω! Τοῦρκους γεμάτο τὸ σπίτι, καὶ μόλις πρό-
σφαξα κ' εἶδα τὴν Ἀρετοῦσα μου καὶ τὴν κουβαλοῦσαν μὲ
τὸν Κωστάκη ἰσθρὴ ἀγκυλιά τῆς! κριτελοπ ἢ κριλοπ ἢ

Ἦσαν τὰ βουνα σὰν τρελλοὺς. ἀποτοσοπα νὲ Δ. φρονιμερὰ
Σημάδια στενωχώρας εἰδεῖς τώρα τῆς Κερασίῃ ὄψη, καὶ
πρὶ νὰ προχωρήσῃ ὁ Προεστός, καμώθηκε πῶς καὶ ἤθελε
νὰ φροντίσῃ, καὶ σπηλώθηκε, καὶ βγήκε ἀπὸ τὴν κάμαρα γι-
ὰ π. «Καλὰ εἶπαμε, καὶ βγήκε ἢ ἔδομοισα, λέει τότες μὲ
ἀνακούφιση ὁ Προεστός. Δὲν τῆς ἔρχεται νὰ τὰκούρη, δὲ μὴ

ἔρχεται καὶ μένα νὰ τὰ δηγοῦμαι μπροστά τῆς. Τὴνε πῆρνε
σκληρά μὲ τὸν Κωστάκη εἰς τὸ Διδάκι. Ἄς εἶνε καλά ὁ
ἀθεόφοβός τῆς ποὺ τὴν ἀναγνώρισε ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀγόρασε καὶ
τοὺς δυὸ πρὶ νὰ τῆ στελλοῦν ὡς τὸ Μισίρι. Κ' ἔτσι σὰν πέρα-
σε τὸ κακὸ, καὶ κατεβήκαμε στὸ ρημογμένο μας τ' Ἀπο-
δουλο, μοῦ τὴν ἔφεραν πάλι πίσω τὴν Ἀρετοῦσα μου μὲ τὸ
ὑστεροπαῖδι τῆς, καὶ τάνοιξαμε πάλι τὸ σπιτικὸ μας. Σπι-
τικὸ ὅμως δεκατισμένο ἀπὸ τὸ θανατικὸ, ποὺ μᾶς ἔραγε
τρία, καὶ ἀπὸ τῶν ἄπιστων τῆ φοβερὴ ρήμαξιά, ποὺ μᾶς ἄ-
παξε τᾶλλα δυὸ, τὴν Καλλιτίσα καὶ τὸ Γιαννάκη. Δίκο εἶχα
ἐγὼ νὰ τῆς λέω, τότες ποὺ φεύγαμε, τῆς γυναίκας τοῦ κα-
λυβοῦ, πῶς ἀπὸ κεῖ δὲ θὰ περάσουν οἱ ἄπιστοι. Δὲν πέρασαν
ἀπὸ κεῖ. Πλημύρισε τὸ χωριὸ μὲ τίς χιλιάδες τους, κ'
ὅμως παρέξω δὲ σκορπιστήκανε, μόνο σὰν τὰστροπελίει ποὺ
κόβει ἴσιο δρόμο καὶ καταστρέφει, ἔτσι πέρασαν κ' ἔφυγαν.
Κι ὡς τόσο ἕνας τους, ὁ Ἐβ' ἀπὸ δῶ πρέπει νὰ τὸν ἐσπρω-
ξῃ, καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ δρόμο του νὰ μαζέψῃ, λέει, χορτάρια.
Καὶ μαζεύοντας χορτάρια, πήρε τὸ μάτι του τὸ καλύβι! Τὸ
σημάνει μὲ βῆμα σιγανὸ καὶ προσφυλαχτικά, μὴν τύχη κ' εἶχε
ἄντρες μέσα. Χτυπάει τὴν πόρτα, καὶ ρωτᾷει ποῖος κατοί-
κουσε μέσα, κ' ἂν ἔχη ἄντρες. Βγαίνει ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸ
παράθυρο καὶ τοῦ λέει ἔχι. Τὴν προστάζει τότες νὰ ξεμαν-
ταλώσῃ τὴν πόρτα. Τὶ νὰ κάμῃ ἡ γυναῖκα, ἀνοίγει τὴν πόρ-
τα. Κι ἄμα βεβαίωθηκε ὁ Τοῦρκος πῶς εἴταν ἀπροστάτευτο
τὸ καλύβι, χώθηκε μέσα. Δὲν ἄφηκε ἕντε γυναῖκα, μῆτε
παιδιά. Ἴσια στὸ Διδάκι τοὺς κουβάλησε καὶ τοὺς ἔξη, στὰ
νότια τοῦ νησιοῦ. Καὶ τώρα νὰ δῆτε τὸ πῶς παράξενο! Ἐκεῖ,
στὸ Διδάκι, ἀφοῦ χωρίστηκε πρῶτα ἡ γυναῖκα μὲ τὰ τρία
παιδιά τῆς ἀπὸ τὴν Καλλιτίσα κ' ἀπὸ τὸ Γιαννάκη, καὶ κα-
τόπι πάλι ὁ Γιαννάκης ἀπὸ τὴν Καλλιτίσα, κ' εἰτοιμαζότανε
μια μέρα ἕνας Ἀράπης νὰ φορτώσῃ τὴ δύστυχη τὴν Καλ-
λίτισα σὲ ζῶο, νὰ τὴν κατεβάσῃ στὸ λιμάνι γιὰ τὸ Μισίρι,
τὴ ἄλλο νὰ δῇ ἡ Ἀρετοῦλα μου, σκληρά τότες ἀκόμα καὶ
κείνη στὸ Διδάκι μὲ τὸ μικρὸ στὴν ἀγκάλῃ τῆς, καθισμένη
σικα σὲ παράθυρο ἀντικρῶ, τί ἄλλο νὰ δῇ παρὰ τὴν ἀκριβῆ
τῆς τὴν Καλλιτίσα σὲ κ' οἱ νὶ μέσα βαλμένη στὸ πλάγι
τάλογου, ξεκινώντας κατὰ τὸ φοβερὸ τὸ ταξίδι τῆς λημο-

του,
της.
γότες
κόσμι
τὴν
νὰ φτ
γεμιο
ρικῆς
ἢ οἱ
Σν
βιβλίε
ρινά.
τῆς ἔ
σαν τ
σὲ κεί
βρῆ τ
λάχιο

*) Σ
τὰ Ταξ
Γιὰ ν'
ἔειν ἄ

νησιές και τῆς ἀτιμίας! Σάν τρελλή τσίριξε, κ' ἔπωσε χάμι, μα ποῖος νά τήν ἀκούσῃ, και ποῖος νά τή νοιαστῇ! Μῆτε τήν ξανάειδε πιά, μήτε τήν ξανάκουσε τήν Καλλιτσα της.

— Στάσου! πετιέται και λέει ὁ Μιλόρδος. Δέν τήν ἀκούσε ἡ μικρή τῆ φωνή;

— Κι ἄν τήν ἀκουσε, ποῦ νά τὸ ξέρομε; ἀποκρίνεται γελῶντας τῶρα ὁ πατέρας, σα νά τοῦ φάνηκε νόστιμο τέτοιο ρῶτημα.

Τῆ στιγμῇ ἐκεῖνη ξαναμπαίνει κ' ἡ Ἀρετούσα.

— Ἄκουε τί μᾶς ρωτάει ἡ ἀφεντειά του, Ἀρετούσα; ἂν σ' ἀκουσε, λέει, ἡ Καλλιτσα τότες ποῦ τῆς φώναξες ἀπὸ τὸ παράθυρο.

— Βέβαιο πῶς μ' ἀκουσε, ἀποκρίνεται μὲ ζωηρότητα ἡ Κερά, και μὲ τῆ σπιθα πάντα τῆς ἐλλπίδας στὰ μάτια της. Τήν ἀκουσε τῆ φωνῇ ἐκεῖνη κ' ἡ Καλλιτσα, τήν ἀκουσε και ὁ Θεός. Και τὸ λέγω και τὸ ξαναλέγω, πῶς ἡ φωνῇ ἐκεῖνη ποῦ ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια μου τότες βγήκε, θὰ μοῦ τῆνε φέρῃ τήν ἀκριβή μου μια μέρα.

— Ὅριστε! Πάλι τὰ ἴδια και τὰ ἴδια! "Ὅλο τήν προσμένει, κι ὅλο ἐρχεται ἡ Καλλιτσα. Κάποτες και τὸ σπιτετὸ συγυρίζουμε γιὰ τὸν ἐρχομὸ της, και—

— Σταθῆτε, ἀφεντεικό, νὰ σᾶς χαρῶ, γυρίζει και λέει τοῦ Προεστοῦ ὁ Σρακιανός, γιὰτί σα νὰ θέλῃ κάτι νὰ μᾶς πῇ ἀπὸ δῶ ὁ Μιλόρδος.

— Τίποτε, ἀποκρίνεται συλλογισμένα ὁ Ἀγγλος ὁ ταξιδωτής. Στοχαζοῦμουνα μόνο νὰ σᾶς ρωτήσω ἂν δέν ἀκούσετε καμιά εἰδησι ἀπὸ τότες.

— Ὅχτώ χρόνια τώρα, Μιλόρδε μου, κι ἄλλο δὲ μάθαμε παρά πῶς τῆνε στείλανε στὸ Μισίρι. "Ὅσο γιὰ τὸν ἀδερρό της τὸ Γιαννάκη, αὐτὸς ἔμεινε στὸ Μεγαλόκαστρο μ' ἕναν ἄγᾶ, και τούρκεψε, και μήτε νὰ μᾶς ξέρῃ πιά δὲ θέλει τώρα.

— Ἄμὲ ὁ Κωστάκης, τὸ μικρὸ μικρὸ;

— Δέν τήν εἶπαμε ὡς τόσο τοῦ καημένου τοῦ Κωστάκη τήν τύχη, λέει τῆς Κεράς του ὁ Προεστός, και μὲ τήν ἀλήθεια παράξενο δὲ μοῦ φαίνεται, ἀφοῦ θελήσαμε ὅλα νὰ τοῦ τὰ ποῦμε σὲ μιὰ βραδινή. Τὸ χάσαμε και κείνο, Μιλόρδε, εἰδημὴ δὲ θὰ μᾶς ἐβρισκες ἐλομόναχους ἀπὸψε σάν κούκκου-

Ἐξῆ παιδιά, κ' ἕνα δὲ μᾶς ἀπόμεινε γιὰ τὰ γερατεία μας! — Ἐκεῖνο μᾶς τὸ πήρε ὁ Θεός σάν τὰ πρώτα τρία, και δὲ μᾶς πέφτει λόγος στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, λέει τώρα ἡ Προεστία. Μὰ ἡ Καλλιτσα μου, ἡ Καλλιτσα, τὸ ξέρω, κατιτὶς μοῦ τὸ λέει πῶς δὲ μᾶς γάθηκε. Ὡς και στὸν ὕπνο μου σχεδὸν κάθε νύχτα τῆ βλέπω. Τῆ βλέπω μᾶς στὸ κοφίνι, και τρέχω νὰ τῆ γλυτώσω, και μοῦ ξεφεύγει πάντα τῆλογο τὸ καταραμένο! Πόσες φορὲς εἶπα τοῦ Προεστοῦ μας νὰ πᾶμε μαθεὺς ὡς τὸ Μισίρι, νὰ τῆ γυρέψουμε. Μὰ ποῦ ὁ τρόπος, και σάν πᾶς, λέει, ποῦ νὰ πρωτογυρέψῃς! Και σὲ πιά χαρέμια θὰ σ' ἀφήσουνε νὰ μπῆς! Και ἂν τῆνε βρῆς, ποῖος Πασᾶς θὰ σοῦ τῆνε δώσῃ, ποῦ τὰ γαλανὰ της τὰ μάτια μονάχα —

— Σπάνιο πρᾶμα, μάτια γαλανὰ στὴν Κρήτη! παρατηρεῖ ὁ Μιλόρδος.

— Νά, κάτι βαθύτερα ἀπὸ τὰ δικὰ σας.

Ἀνάγκη δέν εἶχε ὁ Μιλόρδος κι ἀπ' αὐτὸ τὸ σημάδι νὰ πεισθῇ πῶς βρισκίτανε στῆς Κυρίας Μπάρτλεη τὸ σπιτικό, και πῶς εἶχε ἀντίκρου τοῦ τὸν πατέρα και τῆ μητέρα τῆς πανώριας ἐκεῖνης κόρης, ποῦ ὀχτώ χρόνια τώρα ταξιδεύοντας ὁ εἰλος του ὁ Μπάρτλεης στὸ Κάιρο, τήν παρατήρησε στὸ καζάρι και ἀπὸ Ἀράπη τήν ἀγόρασε μικρὴ μικρὴ, κι ἀνάλαβε τήν ἀνατροφή της μ' ἕνα και μόνο σκοπὸ, νὰ τήν κάμῃ συντρόφισσα τῆς εὐγενικιάς του ζωῆς. Αὐτὰ ὅμως ὅλα, πῶς νὰ τὰ ξεστομίση μὲ τρόπο ποῦ νὰ μὴν ἀποτρελλαθοῦν ἀπὸ τῆ χαρὰ τους οἱ μυριοβασανισμένοι γονεῖοι της, δέν τὸ καλοσυλλογίστηκε ὁ περιηγητής μας ὅταν ἐρχότανε στ' Ἀποδοῦλο νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ, —τόσο λίγο ἴσως τὸ ἐλπίζε.

Ἀποφάσισε τὸ λοιπὸν νὰ τοὺς καλονυχτίσῃ, και νὰ ἡσυχάσῃ αὐτῆ τῆ νύχτα, ἀφοῦ εἶπε τῆς κερά Ἀρετούσας πῶς καλά κάμνει νὰ ὑπομένῃ και νὰ ἐλπίζῃ.

Τὴν αὐριανὴ πρωὶ Μιλόρδος και Σρακιανὸς εἶχανε μακρινὴ ἔμιλία στὸ περιέβλι μέσα τοῦ Προεστοῦ.

— Νά πάρῃς τῆλογοῦ σου, κ' ἴσια στῆ Ρέθιμνο. [Ξέρις πῶς ἐκεῖ ἔφτασε τις προάλλες μαζί μου ἀπὸ τήν Ἀλεξάν-

του,
της.
γότες
κόσμι
τήν
νὰ στ
γεμισ
ρικές
ἢ οἱ
Συ
βιδίτε
ρινά.
τῆς ἔ
σαν τ
σὲ κελ
βρῆ τ
λάχις

*) Σ
τὰ Ταῖ
Γιὰ ν'
ἔξην ἄ

πρεσβιά Κος κ' ή Κ* Μπάρτλεϋ, και με προσμένουμε να — γυρίσω πρι να ξεκινήσουνε για την Άγγλία. Να τους δώκέ μου Προστέ. Μήπως τάχα ό Θεός δεν την άκουσε σης αυτό το γράμμα, και να τους οδηγήσης εδώ και τους φέρησ τή φωνή της ; Γιατί τάχα να μην εινε ή Καλλιτσα δυό τους, μαζί με τους δούλους τους.

— Μά σαν τί μαθες να τρέχη, ρωτάει μ' άπορία ό Σρακιανός.

— Σάν τί να τρέχη ; Δεν τόνωισες ακόμα πώς ή ώραίνόμενη.

— Δέν τόνωισες ακόμα πώς ή ώραίνόμενη. Η Καλλιτσα μου, ή Καλλιτσα μου έρχεται, κι ό έκείνη ή Κυρία Μπάρτλεϋ που είδες στή Ρέθιμο εινε Κρητός μου τή φέρνει.

— Μεγάλος πώς εΐταν ό Θεός, Μιλόρδε μου, τόξερην έλπίδα, κι από έλπίδα βεβαιότητα να την κάνω πρέ- από τή δουλειά έκείνη των Σρακιών' μά όχι και τόσο με-ει, γιατί ή Καλλιτσα σας εινε ποθ θά έρθη μεθ'αυριο με γάλος καθώς μου φαίνεται τώρα μ' αυτό του τδ θάμα ! Ωςν Κύριο Μπάρτλεϋ, τον άντρα της, σηκώθηκε κ' εϊπε ό τόσο, που λόγου σου τί θα κάμης, ώσπου να γυρίσουμε ; Μιλόρδος με σπουδαιότητα, μά άντάμα και με ήρεμία.

— Βλέπω κ' έχει ένα τεττέρι ό Προστέος άγαρφο. Θα Έμειναν άμψηλτοι μια στιγμή κ' οι δυό τους, πατέρας το πάρω μαζί μου, και θα πάγω να καλοξετάσω αυτό τράι μάννα.

— Ωσπου όμως να ξαναοΐξη το στόμα του ό Μιλόρδος, Καστρι έκεί κάτω, που λένε πώς εΐταν Έλληνική Πολιτεία. Ως έκεί μπορώ και πεζός να πάγω. Ως τόσο έτοι- ού έτρεμε από φόβο να μην τους παρασυγκινήση, βρέθη- αν κ' οι δυό άγκαλιαστοί, κι άλλο δεν άκουγες παρά βα- μάζου εσύ.

— Έρωμε ό Σρακιανός με τάλογο, και καθώς τραγουδούσε τα γαμμένα αναρροφήματα.

— Νά σας πω τώρα κ' έν' άλλο, τους εϊπε ό Μιλόρδος, έξω από τδ χωριό πηγαινόμενος, βγήκε ό Προστέος στο περιβάλλι να προσκαλέση το Μιλόρδο να πάρουνε γλυκό και ριν άκόμα να περάση ή πρώτη συγκίνηση. Καιρό δεν καφέ. Η κόρη σας εινε τώρα καλομαθημένη, γεμτε να γάνετε. Η κόρη σας εινε τώρα καλομαθημένη, δυόξη χρόνια στο Σκολειό, κι άλλα δυό στήν Άγγλία. Και μέρες εδώ, τους εϊπε στον καφέ άπάνω ό Μιλόρδος, ώσπου άρχιστε άμέσως να τομαζέστε το σπιτικό σας. Κ' επειδή να γυρίση ό Σρακιανός με μερικους μου συνταξιδιώτες πούχουν και δούλους μαζί τους βάλετε όσο πιώτερα κρεβά- πρέπει να σας δούν και να σας γνωρίσουν. Εινε ένας Άγ-ια μορεΐτε. Πάρετε και το σπίτι το πλαιγινό στήν ανάγκη γίλος Κύριος κ' ή γυναίκα του, ρωμάισα όμως αυτή, και να μια βδομάδα. Από χρήματα μη νοιάζεστε.

— Μια βδομάδα ! Θεός και Παναγιά ! Νά το κουνή- ρουνε πιά δεν έχουν από τ' Άποδοϋλο ! φωνάζει ή καρά Αρετούσα.

— Αυτά τα βολεύετε όταν έρθουν. Ίσως σας πάρουν και ως στήν Άγγλία. Τώρα δουλειά. Έγώ πηγαινω ως τδ αστρι να γυρέσω άντίκες, και δε θα με ξαναήθε ως με- αύριο. Για σας.

— Άρψιτε τήνα να έλπίξη και να πιστεύη, γιατί όχι, γυρίσω πρι να ξεκινήσουνε για την Άγγλία. Να τους δώκέ μου Προστέ. Μήπως τάχα ό Θεός δεν την άκουσε σης αυτό το γράμμα, και να τους οδηγήσης εδώ και τους φέρησ τή φωνή της ; Γιατί τάχα να μην εινε ή Καλλιτσα δυό τους, μαζί με τους δούλους τους.

— Μά σαν τί μαθες να τρέχη, ρωτάει μ' άπορία ό Σρακιανός.

— Σάν τί να τρέχη ; Δεν τόνωισες ακόμα πώς ή ώραίνόμενη.

— Δέν τόνωισες ακόμα πώς ή ώραίνόμενη. Η Καλλιτσα μου, ή Καλλιτσα μου έρχεται, κι ό έκείνη ή Κυρία Μπάρτλεϋ που είδες στή Ρέθιμο εινε Κρητός μου τή φέρνει.

— Μεγάλος πώς εΐταν ό Θεός, Μιλόρδε μου, τόξερην έλπίδα, κι από έλπίδα βεβαιότητα να την κάνω πρέ- από τή δουλειά έκείνη των Σρακιών' μά όχι και τόσο με-ει, γιατί ή Καλλιτσα σας εινε ποθ θά έρθη μεθ'αυριο με γάλος καθώς μου φαίνεται τώρα μ' αυτό του τδ θάμα ! Ωςν Κύριο Μπάρτλεϋ, τον άντρα της, σηκώθηκε κ' εϊπε ό τόσο, που λόγου σου τί θα κάμης, ώσπου να γυρίσουμε ; Μιλόρδος με σπουδαιότητα, μά άντάμα και με ήρεμία.

— Βλέπω κ' έχει ένα τεττέρι ό Προστέος άγαρφο. Θα Έμειναν άμψηλτοι μια στιγμή κ' οι δυό τους, πατέρας το πάρω μαζί μου, και θα πάγω να καλοξετάσω αυτό τράι μάννα.

— Ωσπου όμως να ξαναοΐξη το στόμα του ό Μιλόρδος, Καστρι έκεί κάτω, που λένε πώς εΐταν Έλληνική Πολιτεία. Ως έκεί μπορώ και πεζός να πάγω. Ως τόσο έτοι- ού έτρεμε από φόβο να μην τους παρασυγκινήση, βρέθη- αν κ' οι δυό άγκαλιαστοί, κι άλλο δεν άκουγες παρά βα- μάζου εσύ.

— Έρωμε ό Σρακιανός με τάλογο, και καθώς τραγουδούσε τα γαμμένα αναρροφήματα.

— Νά σας πω τώρα κ' έν' άλλο, τους εϊπε ό Μιλόρδος, έξω από τδ χωριό πηγαινόμενος, βγήκε ό Προστέος στο περιβάλλι να προσκαλέση το Μιλόρδο να πάρουνε γλυκό και ριν άκόμα να περάση ή πρώτη συγκίνηση. Καιρό δεν καφέ. Η κόρη σας εινε τώρα καλομαθημένη, γεμτε να γάνετε. Η κόρη σας εινε τώρα καλομαθημένη, δυόξη χρόνια στο Σκολειό, κι άλλα δυό στήν Άγγλία. Και μέρες εδώ, τους εϊπε στον καφέ άπάνω ό Μιλόρδος, ώσπου άρχιστε άμέσως να τομαζέστε το σπιτικό σας. Κ' επειδή να γυρίση ό Σρακιανός με μερικους μου συνταξιδιώτες πούχουν και δούλους μαζί τους βάλετε όσο πιώτερα κρεβά- πρέπει να σας δούν και να σας γνωρίσουν. Εινε ένας Άγ-ια μορεΐτε. Πάρετε και το σπίτι το πλαιγινό στήν ανάγκη γίλος Κύριος κ' ή γυναίκα του, ρωμάισα όμως αυτή, και να μια βδομάδα. Από χρήματα μη νοιάζεστε.

— Μια βδομάδα ! Θεός και Παναγιά ! Νά το κουνή- ρουνε πιά δεν έχουν από τ' Άποδοϋλο ! φωνάζει ή καρά Αρετούσα.

— Αυτά τα βολεύετε όταν έρθουν. Ίσως σας πάρουν και ως στήν Άγγλία. Τώρα δουλειά. Έγώ πηγαινω ως τδ αστρι να γυρέσω άντίκες, και δε θα με ξαναήθε ως με- αύριο. Για σας.

του,
της,
γότερ
κόσμι
τήν
να σι
γαιμιο
ρικέσ
ή οι
Συ
βιόλι
ρινά.
της έ
σαν τ
σε κει
βρή τ
λαγιο

1) 2
α Ταί
Γιά ν'
ένει α

— Μιά στιγμή, νά μου ζήσης, Μιλάρδο, πού μάς εφε-
τέριο μεγάλο καλό. Μιά στιγμή, νά μάς πῆτε τὸ π-
έτυχε αὐτὸ τὸ πρωτακουστο. Ἄπὸ τὸ χαρέμι μαθῆς τὴ
πῆρε;

— Τηνε πῆρε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ νά σᾶς τηνε φέ-
Τᾶλλα θὰ τὰ μάθετε ἀπὸ τὴν ἴδια, σὰν ἐρῆθ.

Κ' ἐφυγε ὁ Μιλάρδος κατὰ τὸ ἀγαπημένο του τὸ Καστ

Μετὰ μερικὲς μέρες, ἐκεῖ πού ἐβλεπαν καὶ καμάρων
καὶ φιδύριζαν ἀπὸ μακριὰ οἱ καταχαρούμενοι οἱ Ἀποδο-
λιώτες, κ' ἔλεγε ἄλλος τὸ κοντό του κ' ἄλλος τὸ μακ-
του, περπατοῦσανε στὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου ἔξω ἀπὸ τὸ γ-
ριό, στα ριζοβούνια τοῦ Ψηλορείτη, καὶ σεριανίζανε τὶς ἡμέ-
ριες τριγύρω, ἢ περήφανη Ἀρετοῦσα μὲ τὴν ἀγγελολάμω
της τὴν κόρη, καὶ κάπου κοντά τους ὁ Μπάρτλεης μὲ
Μιλάρδο. Οἱ δύο γυναῖκες μιλοῦσανε γιὰ τὰ παλιὰ του
κ' οἱ δύο ἄντρες γιὰ ἀρχαιότητες.

Ὁ κύριος Ἀλεξαντράκης μὲ τὸ Σρακιανὸ ἀκολουθοῦσα
μερικὰ βήματα κατόπι, μιλοῦντας ὁ ἕνας γιὰ τίς σφαγές,
ἄλλος γιὰ τὴν ἀξέχαστη τὴ μάχη τοῦ Ἀσκυροῦ.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΟΤΗΣ

ΚΑΝΕΝΑ

ΜΙΑ βραδυὰ ἐρώτησα τ' Ἀστέρια νά μοῦ ποῦνε
Ἄν τὰ γλυκὰ ματάκια σου δακρῶσουνε γιὰ μένα,
Καὶ τ' ἄστρα μουποῦν ἀυστικά εἰς Ἐσάνενη ζητοῦνε,
Δακρῶσουνε γιὰ σένα !

Κ' ἐρώτησα τὰ μάτια σου νά μάθω τὴν ἀλήθεια·
«Ὅχι ! μοῦ ἔπαν, δὲν βογγοῦν γιὰ σένα τὰ στίβια.

— Ποιὸν νὰ πιστέψω, ἐρώνησα, τὸν οὐρανὸ ἢ σένα ;»

Μ' ἀπάντησε :—•Κανένα !»

ΔΛ. Κ. ΠΕΡΙΚΙΑΝΗΣ

του,
της.
γότερ
κόσμη
τὴν
νά στ
γεμισ
ρικὲς
ἢ οἱ ;
Σκ
βιδέλο
ρινά.
τῆς ἔ
σάν τί
σὲ καὶ
βρῆ τ
λάχισ

*) Σ
τὰ Τατ
Γιὰ ν'
ἐνεη ἄ